

**НАУКОЦЕНТРИЗМ ТА ІНФОРМАЦІЙНА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ
МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТІ**

Людмила Шелюк
Рівне

Модернізація освіти всеосяжний і довготривалий процес, який має власні детермінанти і напрями, динаміку розвитку і основні етапи. Головна проблема такої модернізації полягає у забезпеченні незворотності змін, повернення до застарілих підходів. На жаль, в системі вітчизняної освіти помітна хвильова природа її модернізації з притаманними їй злетами і падіннями. З огляду на це постає необхідність забезпечення зростання наукового потенціалу освіти, від якого залежать її внутрішні змістовно-ціннісні та інноваційно-прогресивні резерви. Водночас необхідне й розуміння того, що немає альтернативи інформатизації як напрямку модернізації сучасної освіти.

Ключові поняття: людина, освіта, модернізація, наука, культура, інформатизація.

Модернізація української освіти відбувається достатньо складно, насамперед, через множинність та різновимірність завдань і цілей, які ставляться перед цим процесом. З одного боку, модернізація вітчизняної системи освіти має спрямовуватися на подолання застарілих тенденцій, що залишилися їй у спадок від колишньої тоталітарно-авторитарної, бюрократизованої системи освіти. З іншого – сучасний світ, надзвичайно динамічний у своєму глобальному вимірі, ставить перед кожною національною системою освіти все нові й нові завдання. Так, одним з найфундаментальніших викликів, що постають перед українською освітою в контексті глобалізаційних процесів є, на думку В. Андрущенка, та «група реалій, що змінює ціннісний контекст епохи і має враховуватися як висхідна настанова формування новітньої парадигми розвитку освіти, пов'язана з утвердженням України не лише як локальної, але й як європейської і світової цивілізації, яка має власну ідентичність, національний характер і культуру й, вибудовуючи свій власний державний дім, має потребу у власних національних системах науки, освіти і виховання підростаючого покоління» [1, 8]. Яким же чином сьогодні найбільш адекватно відповісти на ті виклики, які постають перед національною системою освіти як з боку внутрішнього соціального середовища, так і з боку глобалізованого цивілізаційного простору? Простої відповіді на це питання годі й шукати, що зумовлює надзвичайну актуальність пошуку і дослідження ключових напрямів та динамічно-процесуальних характеристик всебічної модернізації української системи освіти.

Взагалі, сьогодні в усіх країнах світу взято курс на якісну і змістовну модернізацію освітньої сфери соціального функціонування, адже саме вона є визначною у формуванні іміджу та конкурентоздатності сучасної держави та національного суспільства. Україна ж маючи тривалі європейські традиції в освіті, які були перервані важкими часами «підімперського» існування, сьогодні прагне стати повноцінним членом європейської освітньої сім'ї. «В Україні, як і в усіх розвинених країнах світу, вищу освіту визнано однією з основних загальнолюдських цінностей. Модернізація вищої освіти є об'єктивною необхідністю» [2, 55]. Враховуючи нагальність такої необхідності, надзвичайно важливо, з нашої точки зору, постійно здійснювати концептуально-теоретичний пошук основних напрямів модернізації освіти, також шукати найефективніші методи втілення результатів такого пошуку. Від цього значною мірою залежить подальша доля нашої країни в контексті її активних зусиль щодо реалізації євроінтеграційних планів.

Однією з основних причин проблемності, «хвилеподібності» модернізаційних трансформацій в системі української системи освіти є надзвичайна різноманітність факторів та чинників, що викликають суперечливі тенденції і явища в процесі розвитку сучасної національної освіти. Перед освітнім середовищем постійно постають такі завдання, що транслюються зовнішнім соціумом, які потребують постійних і активних модернізаційних зусиль. «Для сучасної освіти характерним є виникнення суперечностей і кризових ситуацій, що пов'язано з невідповідністю темпів і характеру соціальних і педагогічних процесів у країні. Прискорення науково-технічного прогресу, інформаційна революція в сучасному динамічному світі вимагає нових підходів до навчання й виховання молодого покоління» [3, 19]. В такій ситуації, перед національною освітянською спільнотою постає

проблема вибору і реалізації тих методів, прийомів, технологій та організаційно-управлінських рішень, завдяки яким модернізація системи освіти здійснюватиметься найуспішніше. «Є багато шляхів до нової школи, які можна вибрати для модернізації освіти в нашій країні на основі врахування світового досвіду» [4, 79]. Але, водночас, не можна забувати і про національну ментальну специфіку і глибокі педагогічні традиції, які також мають визначати ті напрямки, в яких надалі рухатиметься українська освіта на шляху до своєї модернізації на основі загальнолюдських, культурно-національних і демократичних принципів розвитку і функціонування.

Одним з визначальних напрямів модернізації української освіти, який, на нашу думку, визначатиме найближчим часом її конкурентоспроможність на міжнародному рівні, є необхідність збільшення наукового потенціалу освіти, від якого залежить її внутрішній змістовно-ціннісний та інноваційно-прогресивний потенціал. «Умовою модернізації системи освіти, головним чинником її подальшого розвитку є поєднання освіти і науки, що забезпечується залученням до наукової діяльності обдарованої учнівської та студентської молоді, педагогічних працівників» [5, 20]. В Україні, враховуючи історичну специфіку функціонування освітньої і наукової сфери у розділеній формі (колишня радянська система), існує надзвичайно важка проблема поєднання цих сегментів інтелектуально-духовного життя нації, адже лише за умов глибинного наукового обґрунтування освітньої діяльності, як свідчить досвід розвинених демократичних країн, уможлиблюється становлення ефективного інноваційного сектору національного суспільства.

Рівень інноваційності суспільного мислення та економічно-виробничого базису визначає сьогодні конкурентоздатність країни на світовому ринку праці та високих технологій. Сьогодні кожна людина прагне набувати професійно-фахової та особистісно-компетентнісної підготовки, яка ґрунтувалася б саме на світоглядно-ціннісному принципі наукоцентризму. Для того ж, щоб національна система освіти могла задовольнити таке прагнення, необхідним є широке усвідомлення того, що «головна формула та зміст ідеології сучасного університету – це визначення та прийняття тези, що поза наукою неможливі підготовка, навчання та формування сучасної освіченої людини, особистості та фахівця у кожній галузі людської діяльності» [6, 27]. Наука сьогодні має стати змістовним, ціннісним, інноваційним ядром будь-якої педагогічно-виховної дії, що зможе забезпечити модернізацію національної системи освіти внутрішньою когнітивно-евристичною та аксіологічно-орієнтаційною енергією подальшого розвитку.

Важливо підкреслити, що в сучасних умовах неможливо окремо розглядати наукову і освітню складову соціального розвитку. Очевидним є те, що науково-технологічний потенціал нації формується в середовищі освіти. І саме від того, наскільки це середовище є інноваційно і гуманістично орієнтованим, залежить і потужність подальшого розвитку науково-технічної сфери конкретного соціуму. «В сучасному суспільстві система освіти, зберігаючи за собою статус найважливішої умови розвитку науки, перебуває, в свою чергу, під значним її впливом. Роль науки відбивається на всіх елементах структури освітнього процесу: на формах, методах, принципах навчання, на його цілях, засобах та результатах» [7, 10]. Освіта і наука є настільки взаємопов'язаними та взаємообумовленими, що розглядати їх сутнісно-структурні параметри окремо є нелогічним і контрпродуктивним. Враховуючи це, підкреслимо, що одним з найважливіших напрямів модернізації сучасної української освіти є збільшення її наукового потенціалу та науково-змістовного обґрунтування.

Таким чином, перед українськими освітянами і науковцями стоїть сьогодні важливе завдання якомога більше наситити навчально-виховний процес будь-якого рівня науковим змістом і підґрунтям, що дозволить реально модернізувати педагогічне середовище українських шкіл та університетів. Без наукової базовості освіта приречена на деградаційне існування як відірвана від реальності, абстрактна сфера. «Органічною частиною освіти, її базовим елементом і рушійною силою розвитку є наука. Наукові програми навчальних закладів, окрім проведення фундаментальних і прикладних досліджень у різних галузях народного господарства, мають забезпечувати дослідження таких питань: відповідність змісту освіти сучасним досягненням науки, техніки і культури; теоретико-концептуальні, психолого-педагогічні, науково-методичні засади навчально-виховного процесу; проведення комплексних фундаментальних, пошукових і прикладних досліджень становлення високоосвіченої особистості; відтворення і розвиток інтелектуального потенціалу суспільства; науково-технічний та соціально-економічний поступ держави» [8, 235]. Таким

чином, як особистісна, так і суспільно-державна користь і ефективність освіти залежить значною мірою від постійного посилення її наукоцентричності та наукової обґрунтованості, без яких в сучасному інноваційно-технологічному світі неможливо уявити сучасну, модернізовану систему національної освіти.

Іншим напрямом модернізації, від якого сьогодні залежать якісні, змістовні та організаційно-ефективні показники освітнього середовища, є активне та наскрізне впровадження інформаційних технологій, без яких неможливо уявити сучасний навчально-виховний процес. В сучасному світі інформація є ключовим економічно-виробничим ресурсом, але водночас і зручним способом зберігання і передачі знань, що робить інформатизацію одним з найактуальніших модернізаційних вимірів розвитку національної системи освіти. «Модернізація освітніх процесів пов'язана із створенням арсеналу новітніх інструментів накопичення, обробки та передачі освітньої інформації через інформаційні канали, серед яких – створення локальних та міжнародних освітянських мереж, концептуальне запровадження систем відкритої освіти, реалізація ефективних моделей дистанційного навчання, розробка та застосування інструментів вимірювання якості освіти, використання можливостей ЗМІ та медіа, реалізація проектної діяльності у освітньому інформаційному просторі» [9, 5]. Вирішення всіх цих завдань уможливується лише за умови використання найновітніших інформаційно-технологічних засобів та процедур, які здатні забезпечити всі інтелектуальні запити сучасної людини. Розвинуті країни світу постійно конкурують у рівні інформаційної компетентності та грамотності громадян, адже ці показники є визначальними у конкурентоспроможності національних освітніх та економічних систем.

Україна, на жаль, поки що пасе задніх щодо рівня загальної інформаційної освіченості населення серед європейських країн, що визначає надзвичайну нагальність всебічної інформатизації освітньої сфери. Однією з важливих, хоча й негативних рис, сучасного етапу інформатизації освіти в Україні є значне відставання в якості і темпі впровадження інформаційно-комунікативних технологій на всіх рівнях освітнього процесу від європейських країн. Ця проблема особливо актуалізується в світлі участі України в побудові єдиного освітнього європейського простору в рамках Болонської системи. «На даний момент відчувається відставання розвитку України від більшості розвинутих країн – це проявляється в устаткуванні, у методичному забезпеченні і, особливо, у стандартах галузі технологій, тому що якість освіти значною мірою зумовлюється якістю інформаційних технологій навчання. Покращання якості інформаційних технологій навчання може бути здійснене тільки з урахуванням світових тенденцій, адаптування отриманих висновків до умов України, особливий акцент при цьому слід зробити на підвищенні якості інформаційних технологій» [10]. Українським освітянам і чиновникам від освіти необхідно якнайшвидше зрозуміти, що невикористання сучасного найпередовішого потенціалу інформаційних технологій все більше знижує конкурентоспроможність національної освіти, унеможливує її ефективну модернізацію. Багато секторів інформатизації освітнього простору, які сьогодні в світі визначають прогресивність ринку освітніх послуг, в Україні знаходяться в зародковому стані, наприклад, система дистанційної освіти.

Важливо усвідомити, що інформатизація є найефективнішим та інноваційно-доцільним інструментом модернізації освіти, який здатен виводити навчально-виховний процес на новий якісний рівень, насичувати його новими інтелектуальними та технологічними потенціями. У зв'язку з цим, важливим аспектом аналізу сучасного етапу інформатизації національної системи освіти є розуміння того, що не інформатизація є самоціллю, а підвищення якості, доступності та конкурентоспроможності освіти. Інформатизація освітньої системи в Україні повинен призвести, зокрема, до: 1) появи нових можливостей для оновлення змісту та методів навчання дисциплін і розповсюдження знань; 2) розширення можливості одержання освіти для великої кількості молодих людей, включаючи тих, хто не може навчатися у вищих навчальних закладах за традиційними формами внаслідок браку фінансових або фізичних можливостей, професійної зайнятості, віддаленості від великих міст, престижних навчальних закладів тощо; 3) реалізації системи безперервної освіти «через життя», включаючи середню, довузівську, вищу та післядипломну; 4) індивідуалізації навчання за умови масовості освіти [11, 114]. Невикористання в повній мірі таких можливостей, які дає на сучасному етапі інформатизація освіти, призводить до якісного відставання національної системи освіти, у зв'язку з чим, інформатизація є на сьогодні найпріоритетнішим напрямком реформування

освітньої системи. Важливість цього напрямку полягає ще й в тому, що тільки інформаційно-технологічно насичене середовище навчання може забезпечити потреби сучасної молоді людини, яка входить в світ інформаційної цивілізації, соціалізується в рамках основних структур інформаційного суспільства.

Звісно, достатньо складно значній кількості педагогів з традиційним типом мислення та роками виробленими методиками навчання і виховання відшукувати в собі здатності до використання найновітніших інформаційних технологій. Але необхідно зрозуміти, що альтернативи інформатизації як напрямку модернізації освіти в сучасному світі просто не існує. Хто не відповідає сучасним інформаційно-технологічним вимогам, залишається на узбіччі освітнього, культурного, цивілізаційного просторів розвитку сучасного суспільства. «Перехід до нових комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання, раціональне поєднання нових інформаційних технологій навчання з традиційними – складна педагогічна задача, яка потребує вирішення цілого комплексу психолого-педагогічних, організаційних, навчально-методичних, технічних та інших проблем» [12, 188]. Але таке вирішення є необхідним. Тільки за умови здійснення якнайповнішого забезпечення вітчизняної освітньої сфери інформаційно-технологічними засобами у українських освітян з'явиться потенційна можливість насправді, а не на папері і не в декларативній формі, реформувати та модернізувати національну систему освіти.

Важливим завданням в процесі інформатизації освіти не втратити ціннісно-змістовну складову самого навчально-виховного процесу. Тобто інформатизація повинна слугувати розвиткові і модернізації освіти, а не навпаки. Необхідно постійно дотримуватися принципу, за яким «ефективні системи інформатизації освіти можуть бути створені, якщо вони базуються на дослідженні видів діяльності, що здійснюються в системі освіти, і враховують як сучасний стан, так і можливі трансформації освіти у процесі її реформування, сучасний стан і перспективи розвитку галузі інформаційних технологій, останні досягнення педагогіки, психології та інформаційних технологій навчання» [13]. Весь цей комплекс інформаційно-технологічних засобів та їх взаємодія з освітнім середовищем в процесі здійснення модернізації національної освіти має бути підпорядкований єдиній меті: зробити українську освіту більш конкурентоспроможною на міжнародному рівні, демократизувати її та полегшити до неї доступ, гуманізувати освітній простір з метою якнайповнішого розкриття особистісних і фахових потенцій кожної людини.

Література:

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти ХХІ століття: у пошуках перспективи / В. П. Андрущенко // Філософія освіти. – 2006. – № 1 (3). – С. 6-12.
2. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних перетворень / С. М. Домбровська. – Х. : Оберіг, 2010. – 174 с.
3. Примакова В. В. Інноваційні технології навчання в сучасній початковій школі / В. В. Примакова // Таврійський вісник освіти. Науково-методичний журнал. – 2011. – № 4 (36). – С. 19-24.
4. Інновації як основа змін освітньої практики. Інформаційно-методичний збірник / Упоряд. Г. Сиротенко. – Полтава : ПОІППО, 2005. – 160 с.
5. Драч І. І. Організація наукової діяльності студентів у вищих навчальних закладах / І. І. Драч // Проблеми освіти. Науково-методичний збірник. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. – Випуск 47. – С. 20-23.
6. Астахова В. Наукові дослідження у приватних ВНЗ: перші досягнення, перспективи / В. Астахова // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2001. – № 1. – С. 22-27.
7. Никитич Л. А. История и философия науки: учебное пособие для студентов и аспирантов вузов / Людмила Никитич. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 335 с.
8. Лузан П. Г. Історія педагогіки та освіти в Україні: навчальний посібник / П. Г. Лузан, О. В. Васюк. – К. : ДАККіМ, 2010. – 296 с.
9. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія. – К. : Атіка, 2005. – 252 с.
10. Лапінський В. В. Міжнародні тенденції розвитку інформатизації освіти та підвищення її якості / Віталій Лапінський, Аліса Міна, Костянтин Скрипка // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання НАПН України, Ун-т менеджменту освіти НАПН

України; гол. ред.: В. Ю. Биков. – 2010. – № 5 (19). – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em19/emg.html>.

11. Круглик В. С. Сучасні підходи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні / В. С. Круглик // Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. – Випуск 2. – Херсон : ХДУ, 2008. – С. 114-119.

12. Соловей Л. Я. Педагогічні основи застосування інформаційних технологій в навчальному процесі / Л. Я. Соловей // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – Випуск 7 (14). – К., 2009. – С. 187-190.

13. Пилипчук А. Ю. Реформування освіти та інформатизація: основні проблеми і підходи до їх вирішення / Анатолій Пилипчук // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] / Гол. ред.: В. Ю. Биков; Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України. – 2008. – № 1 (5). – Режим доступу <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em5/emg.html>.

Модернизация образования всеобъемлющий и долговременный процесс, который имеет собственные детерминанты и направления, динамику развития и основные этапы. Главная проблема такой модернизации состоит в обеспечении необратимости изменений, возврат к устаревшим подходам. К сожалению, в системе отечественного образования заметна волновая природа ее модернизации с присущими ей взлетами и падениями. С этим возникает необходимость обеспечения роста научного потенциала образования, от которого зависят ее внутренние содержательно-ценностные и инновационно-прогрессивные резервы. Одновременно необходимо и понимание того, что нет альтернативы информатизации как направления модернизации современного образования.

Ключевые понятия: человек, образование, модернизация, наука, культура, информатизация.

Education modernisation comprehensive and long-term process that has its own determinants and trends, dynamics and development milestones. The main problem of this modernization is to ensure the irreversibility of the changes back to the old approaches. Unfortunately, the system of national education noticeable wave nature of its modernization, with its ups and downs. In view of this there is a need to ensure the growth of the scientific potential of education, which depends on its internal content-value and innovative progressive provisions. At the same time necessary and understanding that there is no alternative to modernization of information as the direction of modern education.

Key words: people, education, modernization, science, culture, information.